

Епістемологічний потенціал філософії

О.К. Садовніков, канд. філос. наук

Харківська національна академія міського господарства

Слово «епістемологія» походить від об'єднання двох грецьких слів «епістеме» – знання та «логос» – вчення, закон. Смислове ж навантаження має декілька варіантів. По-перше, за традицію епістемологія була часткою теоретичної філософії, та позначала майже теж само що й гносеологія. По-друге, с часів філософії Нового часу епістемологія містилася у межах загального вчення про розум. По-третє, з середини 19 ст. епістемологія стала сприйматися як окрема філософська дисципліна, хоч частіше використовувалася назва «гносеологія». У четверте, в наш час епістемологія стала використовуватися частіше, у зв'язку з тим, що це слово найчастіше фігурує в англomовних філософських творах з теорії пізнання. Так гносеологія та епістемологія знаходяться у одному філософському полі та сприймаються майже однаково, але ж є відміни.

Епістемологія – це частина філософії, яка вивчає те, як ми отримуємо знання про різні речі, які межі нашого знання, наскільки достовірно або недостовірно людське знання, це те, що перетинається з гносеологією. Відміна є у тому, що епістемологія прагне до отримання «чистого» знання, що міститься в об'єкті. Епістемологія на перше місце ставить знання, а об'єкт розглядає як частку самого знання, об'єкт, таким чином набуває ідеалістичного характеру, діє як ідеалістичний об'єкт, або ж матеріалізовано в об'єкті знання, як реальність. У філософії цю позицію займали Платон, Зенон, Аристотель, логічні засади якого у Середні віки призвели до дискурсу між реалістами та номіналістами. У часи Відродження Н. Кузанський розгортає уявлення про «вчене незнання». Нового сплеску, після Нового часу, коли домінування належало гносеології, епістемологія набуває з кінця 19 ст., коли в дослідженнях логіки здійснювалися спроби позбавитися від суб'єктивізму та психологізму. А вже у 20 ст. формуються філософсько-методологічні напрями та підходи у епістемології: аналітичні, операціональні, нормативні та структурно-функціональні.

В наш час епістемологія прагне до вирішення серії проблем. Так наприклад, розглядається функціонування знання в певних типах діяльності, навчанні, управлінні, проектуванні, виробляються практики спрямовані на впровадження знання життя. Епістемологія надає можливості до розуміння істинності при її доповненні суттєвими

компонентами, такими як несуперечність, повнота, інтерпретація та реалізованість. Так істина окреслюється не тільки з боку розуму при співвідношенні суб'єктивного та об'єктивного, а й виходячи з реальності її існування. Епістемологія допомагає у розробці нових, більш диференційованих підходів до знання, в умовах наростання об'єму знань та їх спеціалізації.

В умовах зіткнення та загострення суперечок між сциентизмом і антисциентизмом, спроб використання не тільки наукових знань, а міфологічних, релігійних, філософських, якщо використовувати типологію за видами світогляду, епістемологія наводить нові форми отримання знань – різноманітні духовні практики, позанаукове знання, інтуїтивне, окультне та інші ірраціональні. Епістемологія також звертає увагу на дослідження структури знання з додатками, об'єднанням а іноді і протистоянням ірраціональних та раціональних форм.

Наявність деяких протилежностей, що існують у наш час, між гносеологією та епістемологією створює нові можливості для дійсного розуміння наших пізнавальних здатностей та розуміння самої природи знання. Раніше епістемологія та гносеологія не стільки суперечили в напрямку прояснення природи та суті знання, а по більшості виконували роль доповнювання у протиріччях філософських напрямків – ідеалізму та матеріалізму, у протиставленні релігійних, міфологічних, а іноді і політичних систем. Сучасна філософія має більш плюралістичний характер, тому мається великий потенціал задля здобуття дійсного розуміння природи знання та пізнання світу.